

Anna Bochnak

Plomby z Drohiczyna w zbiorach polskich muzeów

Rozprawa doktorska dotyczy ołowiane plomby typu drohiczynskiego, które znajdują się w kolekcjach polskich muzeów. Zabytki te to przedmioty niewielkich rozmiarów, wykonane z nieregularnych kawałkach ołowiu, na których odciskano różnego rodzaju wyobrażenia. W momencie zaciśnięcia plombownicy ołów opatrzony znakiem oraz sznurek owinięty wokół wartościowego przedmiotu tworzyły całość, informujący o tym kim jest właściciel np. pęku skór zwierzęcych czy też beli sukna. Zaplombowany towar był tym samym zabezpieczony nienaruszona plomba świadczyła o jego nienaruszalności. Opracowane w rozprawie doktorskiej plomb używano przede wszystkim w XII-XIII wieku. Na interesujące nas zabytki po raz pierwszy natrafiano w 1864 w Drohiczynie na Podlasiu. W późniejszych latach zabytki te odkrywano w innych ośrodkach Rusi Kijowskiej. Obecnie ich liczbę szacuje się na ok. 30000 egzemplarzy.

W opracowaniu uwzględniłam zabytki przechowywane w Muzeum Narodowym w Krakowie, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Podlaskie w Białymstoku oraz Muzeum Regionalne w Drohiczynie.

Rozprawa doktorska składa się z jedenastu rozdziałów i bibliografii. Integralną częścią pracy jest Katalog zamieszczony w osobnym tomie. W katalogu zamieszczono informacje o 2699 plombach. Katalog ma formę tabeli, w której zastosowano ciągłą numerację. Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzenia w problematykę plomb drohiczynskich jako tematu rozprawy. W drugim rozdziale przedstawiono pokrótce historię Drohiczyna, jego znaczenie w wymiarze ekonomicznym, administracyjnym i politycznym. Zaprezentowano epokę świetności miasta i czasy, gdy traciło na znaczeniu. Kolejny, trzeci rozdział poświęcony jest technologii produkcji plomb drohiczynskich. Omówiono sposób ich wytwarzania, a przy tym przedstawiono czynniki mające wpływ na ich dzisiejszy wygląd i stan zachowania. Rozdział czwarty zawiera omówienie zagadnień związanych ze znakami pieczętnymi w średniowiecznej Europie. Przedstawiono w nim geograficzne i kulturowe zróżnicowanie stosowania pieczęci i omówiono surowce wykorzystywane do ich produkcji. W następnej części rozprawy zaprezentowano historię badań nad plombami typu drohiczynskiego. Przybliżono wyniki dociekań pionierów studiów nad tą kategorią zabytków oraz osiągnięcia kolejnych pokoleń

uczonych. Stan bazy źródłowej stanowiącej podstawę niniejszej pracy omówiono w rozdziale szóstym. W dwóch podrozdziałach (VI.1. i VI.2.) zaprezentowano plomby typu drohiczyńskiego znajdujące się w polskich kolekcjach muzealnych, które nierzadko stanowiły wcześniej część prywatnych zbiorów oraz zabytki pozyskane w czasie wykopalisk archeologicznych. Siódmy rozdział poświęcono problematyce zastosowania wykrywaczy metali, których wykorzystanie niesie ze sobą szereg korzyści, ale i zagrożeń. Następny, bodajże najważniejszy, ósmy rozdział zawiera analizę bazy źródłowej. Zasady klasyfikacji przedstawień widniejących na plombach i podstawy tworzenia poszczególnych typów w oparciu o ich kombinacje omówiono w podrozdziale VIII.1., natomiast podrozdział VIII.2. obejmuje charakterystykę poszczególnych grup wyobrażeń. Łącznie wyróżniono siedem grup, m.in. plomby z tzw. znakami książęcymi, z przedstawieniami antropo- i zoomorficznymi, ze znakami alfabetu itd. Podrozdział VIII.2. zawiera także uwagi na temat kombinacji wymienionych przedstawień. W podrozdziale VIII.3. zamieszczono rozważania na temat chronologii plomb typu drohiczyńskiego. Znakomita większość analizowanych w pracy zabytków to zabytki luźne, pozbawione kontekstu, więc ich datowanie metodami archeologicznymi jest niemożliwe. Tym niemniej, analiza przedstawień widniejących na plombach, a zwłaszcza znaków alfabetu cyrylicy, pozwala nam na formułowanie pewnych hipotez odnośnie do chronologii. Podrozdział VIII.4 zawiera rozważania na temat rozprzestrzenienia plomb typu drohiczyńskiego. W rozdziale dziewiątym przedstawiono problem pochodzenia surowca ołowianego. Jest to zagadnienie szczególnie interesujące, jeśli uwzględnimy fakt, że w czasie, gdy używano powszechnie plomb typu drohiczyńskiego, na Rusi nie prowadzono redukcji rud ołowiu. Rozdział dziesiąty poświęcono rozważaniom nad funkcją plomb typu drohiczyńskiego, ich miejscem w życiu gospodarczym i społecznym Rusi Kijowskiej i jej pogranicza. Ostatni, jedenasty rozdział zawiera podsumowanie rozważań na temat plomb oraz postulaty badawcze.